

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/જુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/જુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૧૭] ૩ એસ.સી.આર. ૧૦૨૨

કમિશનર ઑફ ઇન્કમ ટેક્સ-ગુજરાત-૨

વિરુદ્ધ

ક્વાલિટી સ્ટીલ સપ્લાયર્સ કોમ્પ્લેક્સ

(સિવિલ અપીલ નં. ૮૧૫ સને ૨૦૦૭)

માર્ચ ૨૧, ૨૦૧૭

[એ. કે. સિકરી અને અશોક ભૂષણ, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ની કલમ ૨૬૩ - મહેસૂલને પૂર્વગ્રહ્યુક્ત (ગુકસાનકર્તા) હોય તેવા આદેશોની પુનર્વિચારણા - આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન - હકીકતો મુજબ, બે ભાગીદારોની બનેલી પેઢી - એક ભાગીદારના

મૃત્યુને કારણે ભાગીદારી પેઢીનું વિસર્જન – જો કે, હયાત ભાગીદાર દ્વારા વેપાર ચાલુ રાખવામાં આવ્યો – આખરી સ્ટોકનું પડતર કિંમતે મૂલ્યાંકન, આકારણી અધિકારી સમક્ષ રિટર્નમાં – આ પદ્ધતિ આકારણી અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી – કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ (સીઆઈટી) દ્વારા કલમ ૨૬૩ હેઠળ તેમની પુનર્વિચારણાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને આકારણી અધિકારીને આખરી સ્ટોકનું બજાર ભાવે મૂલ્યાંકન કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો – ટ્રિબ્યુનલે તે માન્ય રાખ્યું, જો કે, હાઈકોર્ટે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશ રદ કર્યો – અપીલ પર, ઠરાવાયું: જ્યારે વેપાર ચાલુ રહે છે, ત્યારે આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે બજાર દરને અનુસરવું જરૂરી નથી – સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડની ચોપડે કિંમત સ્વીકારવામાં આકારણી અધિકારી દ્વારા લેવાયેલો અભિગમ એક તર્કસંગત અને માન્ય અભિગમ હતો – આમ, કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ કલમ ૨૬૩ હેઠળ તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શક્યા નથી – હાઈકોર્ટે દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશ યથાવત રાખવામાં આવ્યો છે.

અપીલ ફગાવી દેતાં, કોર્ટે ઠરાવ્યું છે: ૧.૧ ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ની કલમ ૨૬૩ કમિશનરને આકારણી અધિકારીના આદેશમાં સુધારો કરવાની સત્તા આપવા માટે ઘડવામાં આવી છે, જ્યાં આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ હોય અને તે ક્ષતિના પરિણામે મહેસૂલના હિતોને નુકસાન પહોંચ્યું હોય.

જોગવાઈની ભાષામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, આકારણી અધિકારીનો આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ છે અને મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા છે તેવા મક્કમ નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે કમિશનર દ્વારા યોગ્ય રીતે મનન થવું જરૂરી છે.

આ જોગવાઈનો આકારણી અધિકારી દ્વારા આચરવામાં આવેલ દરેક પ્રકારની ભૂલ અથવા ક્ષતિને સુધારવા માટે ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.

'મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા' અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન કરતી વખતે, એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે આકારણી અધિકારીના આદેશને માત્ર એટલા માટે નુકસાનકારક કહી શકાય નહીં કે આકારણી અધિકારીએ કાયદામાં માન્ય એક રસ્તો અપનાવ્યો હોય અને તેના પરિણામે મહેસૂલની ખોટ થઈ હોય, અથવા જ્યાં બે અભિગમ શક્ય હોય અને આકારણી અધિકારીએ એક એવો અભિગમ અપનાવ્યો હોય જેની સાથે કમિશનર સહમત ન હોય.

જ્યાં બે અભિગમ શક્ય હોય અને આકારણી અધિકારીએ એક અભિગમ અપનાવ્યો હોય અને કમિશનરે આકારણી અધિકારી દ્વારા લેવાયેલા અભિગમ સાથે અસંમત થઈને તે આદેશ ફરીથી તપાસ્યો હોય, તો આવી પરિસ્થિતિમાં આકારણી આદેશને ક્ષતિપૂર્ણ અથવા મહેસૂલના હિતને નુકસાનકર્તા આદેશ ગણી શકાય નહીં.

કારણ સરળ છે. પુનર્વિચારણાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, કમિશનર અપીલ સાંભળતા નથી. [પેરા ૭ થી ૯] [૧૦૨૮-એફ-જી; ૧૦૨૯-બી-ઈ]

મલાબાર ઇન્ડસ્ટ્રિયલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ  
[૨૦૦૦] ૨૪૩ આઈટીઆર ૮૩; સીઆઈટી વિરુદ્ધ અરવિંદ જવેલર્સ  
[૨૦૦૩] ૨૫૯ આઈટીઆર ૫૦૨ – સંદર્ભ લીધો.

૧.૨ આ કેસમાં, આકારણી પેઢી બે ભાગીદારો એટલે કે માતા અને પુત્રની  
બનેલી હતી અને એક ભાગીદાર એટલે કે માતાના અવસાનને કારણે આકારણી  
વર્ષ દરમિયાન તેનું વિસર્જન થયું હતું.

આકારણીકર્તાએ રિટર્નમાં આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન પડતર કિંમતે કર્યું હતું.

મૂલ્યાંકનની આ પદ્ધતિ આકારણી અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી.

કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સના મતે, વિસર્જન થયેલી પેઢીના કિસ્સામાં આવી  
પદ્ધતિ અપનાવી શકાય નહીં કારણ કે આવી સ્થિતિમાં આખરી સ્ટોકનું બજાર  
દરે મૂલ્યાંકન કરવાનું હોય છે.

જો આખરી સ્ટોકના પડતર આધારિત મૂલ્યાંકનને સ્વીકારવાનો આકારણી  
અધિકારીનો અભિગમ સંપૂર્ણપણે અસ્વીકાર્ય હોય, તો કદાચ કમિશનર ઓફ  
ઇન્કમ ટેક્સ સાચા હતા કારણ કે આવી સ્થિતિમાં આકારણી અધિકારીનો  
આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ અને મહેસૂલના હિતને નુકસાનકર્તા બને છે. [પેરા ૧૦]

[૧૦૩૦-એફ-જી]

૧.૩ વેપાર બંધ થયો નથી કારણ કે અન્ય ભાગીદાર એટલે કે પુત્ર, જેણે માતાનો હિસ્સો વારસામાં મેળવ્યો હતો, તેણે વેપાર ચાલુ રાખ્યો હતો.

આના જેવી પરિસ્થિતિમાં, પેઢીની સંપત્તિઓ જેમાં સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડનો સમાવેશ થાય છે, તેને વેચવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહોતો અને તેથી, સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડનું બજાર કિંમતે મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી નહોતું. [પેરા ૧૬] [૧૦૩૨-ઇ-એફ]

૧.૪ સંપત્તિમાં કેસમાં ઉદ્ભવેલી સ્થિતિ, જે શક્તિ કેસમાં પુનરાવર્તિત થઈ છે, તે એ છે કે જ્યારે વેપાર ચાલુ રહે છે, ત્યારે આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે બજાર દરને અનુસરવું જરૂરી નથી કારણ કે જેના કારણે તે કરવાનું હોય છે તે કારણો ઉપલબ્ધ નથી. આમ, આ કેસમાં સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડની ચોપડે કિંમત સ્વીકારવામાં આકારણી અધિકારી દ્વારા લેવાયેલો અભિગમ તર્કસંગત અને માન્ય અભિગમ હતો.

આ પરિદ્રશ્યમાં, કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટની કલમ ૨૬૩ હેઠળ તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શક્યા નથી.

હાઈકોર્ટના ચુકાદામાં કોઈ ભૂલ નથી. [પેરા ૧૮ થી ૨૧] [૧૦૩૪-બી-સી]

શક્તિ ટ્રેડિંગ કંપની વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ [૨૦૦૧] ૨૫૦ આઈટીઆર ૮૭૧; સંપત્તિમાં વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ, પશ્ચિમ

બંગાળ [૧૫૩] ૨૪ આઈટીઆર ૪૮૧ – ઉપર આધારિત.

એ.એલ.એ. ફર્મ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ (૧૯૯૧) ૧૮૯  
આઈટીઆર ૨૮૫; રામચારી (જી.આર.) અને કંપની વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ  
ઇન્કમ ટેક્સ [૧૯૬૧] ૪૧ આઈટીઆર ૧૪૨ – સંદર્ભ લીધો.

---કેસ લો સંદર્ભ:

(૧૯૯૧) ૧૮૯ આઈટીઆર ૨૮૫ – પેરા ૧ માં સંદર્ભ લીધો

[૨૦૦૦] ૨૪૩ આઈટીઆર ૮૩ – પેરા ૭ માં સંદર્ભ લીધો

[૨૦૦૩] ૨૫૭ આઈટીઆર ૫૦૨ – પેરા ૮ માં સંદર્ભ લીધો

[૨૦૦૦] ૨૪૩ આઈટીઆર ૮૩ – પેરા ૯ માં સંદર્ભ લીધો

[૧૯૬૧] ૪૧ આઈટીઆર ૧૪૨ – પેરા ૧૩ માં સંદર્ભ લીધો

[૧૯૫૩] ૨૪ આઈટીઆર ૪૮૧ – પેરા ૧૭ માં આધાર લીધો

[૨૦૦૧] ૨૫૦ આઈટીઆર ૮૭૧ – પેરા ૧૮ માં આધાર લીધો

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિડિક્શન: સિવિલ અપીલ નં. ૮૧૫ સને ૨૦૦૭.

ગુજરાત હાઈકોર્ટના અમદાવાદ ખાતેના ૦૬.૦૮.૨૦૦૪ના રોજ  
૧૦૭/૨૦૦૨ના ઇન્કમ ટેક્સ અપીલના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે

સી.એ. નં. ૪૯૨૩ સને ૨૦૦૭.

વાચ. પી. અધ્યારુ, સિનિયર એડવોકેટ, શ્રીમતી અનિલ કટિયાર, અપીલકર્તા  
માટે એડવોકેટ.

હરેશ રાયચુરા, પ્રતિવાદી માટે એડવોકેટ.

કોર્ટનો નીચે મુજબનો ચુકાદો આપવામાં આવ્યો:

### --- ચુકાદો ---

૧. પ્રતિવાદી-આકારણીકર્તા એ રજિસ્ટર્ડ પેઢી હતી જે ભંગાર જહાજ સામગ્રીના વેચાણના વ્યવસાયમાં રોકાયેલી હતી. પેઢી બે ભાગીદારો એટલે કે માતા અને પુત્રની બનેલી હતી. વિચારણા હેઠળના સમયગાળા દરમિયાન, એક ભાગીદારના મૃત્યુને કારણે ૦૧.૦૨.૧૯૯૩ના રોજ પેઢીનું વિસર્જન થયું હતું. વિસર્જન સમયે પેઢીએ આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન પડતર કિંમતે કર્યું હતું. પ્રતિવાદી-આકારણીકર્તાએ આકારણી વર્ષ ૧૯૯૩-૧૯૯૪ માટે રૂ. ૧૬,૪૧,૭૬૦ની કુલ આવક દર્શાવતું આવકવેરા રિટર્ન દાખલ કર્યું હતું. સંબંધિત પાછલું વર્ષ નાણાકીય વર્ષ ૧૯૯૨-૧૯૯૩ છે. આ રિટર્ન પર, આકારણી અધિકારી દ્વારા ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ની કલમ ૧૪૩(૩) હેઠળ રૂ.૨૪.૦૨.૧૯૯૫ના રોજ આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં

પ્રતિવાદી-આકારણીકર્તા દ્વારા અપનાવાયેલ મૂલ્યાંકન પદ્ધતિ સ્વીકારવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ (સીઆઈટી) એ એક્ટની કલમ ૨૬૩ હેઠળ તેમની પુનર્વિચારણાની સત્તાની રૂએ ૨૭.૦૨.૧૯૯૭ના રોજ કારણદર્શક નોટિસ જારી કરી અને આકારણી અધિકારીને વિસર્જન સમયે આખરી સ્ટોકનું બજાર ભાવે મૂલ્યાંકન કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો. તેમણે તેમના આદેશમાં વધુ અવલોકન કર્યું કે આકારણી અધિકારીએ વર્ષ ૧૯૯૩-૧૯૯૪ માટે આકારણી આદેશ પસાર કરતી વખતે ભૂલ કરી હતી. તેમના મતે, વિચારણા હેઠળના એકાઉન્ટિંગ વર્ષ દરમિયાન, પેઢીનું વિસર્જન થયું હતું, અને તેથી, 'એ.એલ.એ. ફર્મ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ [(૧૯૯૧) ૧૮૯ આઈટીઆર ૨૮૫]' ના કેસમાં આ કોર્ટના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને આખરી સ્ટોકનું બજાર દરે મૂલ્યાંકન કરવાનું હતું. તેથી, તેમણે રૂ. ૧૨ કરોડના દર્શાવેલા આખરી સ્ટોકના મૂલ્યાંકનમાં ૧૫ ટકાનો સરેરાશ ગ્રોસ પ્રોફિટ ઉમેર્યો અને તેના પરિણામે રૂ. ૧.૮૨ કરોડનો ઉમેરો થયો.

૨. પ્રતિવાદી-આકારણીકર્તાએ કલમ ૨૬૩ હેઠળ પસાર કરાયેલા આદેશની કાયદેસરતા સામે એ દલીલ લઈને પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો કે આ રીતે પુનર્વિચારણાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં. જો કે, કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સે આકારણીકર્તાની દલીલ ફગાવી દીધી અને કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશમાં આપેલી દિશા અનુસાર આકારણી અધિકારીને નવો

આદેશ પસાર કરવાના નિર્દેશ સાથે આકારણી આદેશ રદ કર્યો. કમિશનર ઑફ ઇન્કમ ટેક્સનો આ આદેશ ૨૦.૦૩.૧૯૯૭ની તારીખનો છે. આકારણીકર્તાએ ઇન્કમ ટેક્સ અપિલેટ ટ્રિબ્યુનલ (આઈટીએટી) સમક્ષ અપીલ દાખલ કરીને તે ૨૦.૦૩.૧૯૯૭ના આદેશને પડકાર્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલે ૨૮.૦૪.૨૦૦૦ના રોજ અપીલ ફગાવી દીધી હતી. ટ્રિબ્યુનલના આ આદેશને એક્ટની કલમ ૨૬૦એ હેઠળ વૈધાનિક અપીલના રૂપમાં હાઈકોર્ટમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો. હાઈકોર્ટે આકારણીકર્તાની દલીલ સ્વીકારી લીધી છે, અને તે દ્વારા, કમિશનર ઑફ ઇન્કમ ટેક્સ દ્વારા પસાર કરાયેલ ૨૦.૦૩.૧૯૭૦નો પુનર્વિચારણા આદેશ રદ કર્યો છે. આ આદેશ સામે, તત્કાલિક અપીલ ઉદ્ભવે છે.

૩. અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની રજૂઆતો સાંભળી છે. જોકે વિગતવાર રજૂઆતો કરવામાં આવી છે, તેમ છતાં એટલું નોંધવું પૂરતું છે કે મહેસૂલ પક્ષના વિદ્વાન વકીલે ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણો અપનાવીને મૂળભૂત રીતે તેમની દલીલો રજૂ કરી છે જ્યારે આકારણીકર્તાના વિદ્વાન વકીલે એવી અરજ કરી છે કે હાઈકોર્ટના ચુકાદામાં સમાવિષ્ટ ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, તે યથાવત રાખવો જોઈએ.

૪. ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ કોર્ટ એક્ટની કલમ ૨૬૩ હેઠળ કમિશનર ઑફ ઇન્કમ ટેક્સ દ્વારા સત્તાના ઉપયોગની કાયદેસરતા સાથે સંબંધિત છે.

જ્યારે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સે, આ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, એ.એલ.એ. ફર્મ્સ (ઉપર જણાવેલ) ના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, ત્યારે હાઈકોર્ટે તે આદેશ રદ કરતી વખતે 'શક્તિ ટ્રેડિંગ કંપની વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ [(૨૦૦૧) ૨૫૦ આઈટીઆર ૮૭૧]' ના ચુકાદાનો સંદર્ભ આપ્યો હતો.

૫. હાઈકોર્ટના ચુકાદાનું અવલોકન કરતાં જણાશે કે હાઈકોર્ટે કાયદાના બે મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો ધ્યાનમાં લીધા હતા, જે નીચે મુજબ છે:

"૧. શું કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, આઈટીએટી કાયદાકીય રીતે સાચું હતું, એવું ઠરાવવામાં કે કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સે ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ની કલમ ૨૬૩ હેઠળ પુનર્વિચારણાની સત્તાનો કાયદેસર રીતે ઉપયોગ કર્યો છે?

૨. શું કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, આઈટીએટી કાયદાકીય રીતે સાચું હતું, એવું ઠરાવવામાં કે પેઢીના વિસર્જન પછી પણ વેપાર ચાલુ રહ્યો હોવા છતાં સુપ્રીમ કોર્ટના એએલએ ફર્મ વિરુદ્ધ સીઆઈટી (૧૮૯ આઈટીઆર ૨૮૫) ના કેસના નિર્ણયના સિદ્ધાંત મુજબ આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન બજાર ભાવે કરવાનું છે?"

૬. કલમ ૨૬૩ હેઠળ સત્તાના ઉપયોગની કાયદેસરતા સામેલ હોવાથી, અમે તે જોગવાઈ નીચે મુજબ પુનઃઉત્પાદિત કરીએ છીએ:

૨૬૩. મહેસૂલને ગુકસાનકર્તા આદેશોની પુનર્વિચારણા.- (૧)  
પ્રિન્સિપલ કમિશનર અથવા કમિશનર આ એક્ટ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીનો રેકૉર્ડ મંગાવી શકે છે અને તેની તપાસ કરી શકે છે, અને જો તેમને લાગે કે તેમાં આકારણી અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલો કોઈપણ આદેશ એ હદ સુધી ક્ષતિપૂર્ણ છે કે તે મહેસૂલના હિતોને ગુકસાનકર્તા છે, તો તેઓ આકારણીકર્તાને સુનાવણીની તક આપ્યા બાદ અને પોતે જરૂરી સમજે તેવી પૂછપરછ કર્યા બાદ અથવા કરાવીને, આકારણી વધારવા અથવા તેમાં ફેરફાર કરવાના આદેશ સહિત, અથવા આકારણી રદ કરવા અને નવી આકારણી કરવાનો નિર્દેશ આપવા સહિત, સંજોગો ન્યાય આપે તેવો આદેશ પસાર કરી શકે છે.

સ્પષ્ટીકરણ -- શંકાઓ દૂર કરવા માટે, એવું જાહેર કરવામાં આવે છે કે, આ પેટા-કલમ માટે,-

(એ) આકારણી અધિકારી દ્વારા ૧લી જૂન, ૧૯૮૮ના રોજ અથવા તે પહેલાં અથવા પછી પસાર કરાયેલા આદેશમાં નીચેનાનો સમાવેશ થશે-

(૧) આસિસ્ટન્ટ કમિશનર અથવા ડેપ્યુટી કમિશનર અથવા ઇન્કમ-ટેક્સ

ઓફિસર દ્વારા કલમ ૧૪૪એ હેઠળ જોઈન્ટ કમિશનર દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશોના આધારે કરાયેલો આકારણી આદેશ;

(૨) બોર્ડ દ્વારા જારી કરાયેલા આદેશો અથવા નિર્દેશો હેઠળ કન્ફર કરાયેલા, અથવા સોંપાયેલા આકારણી અધિકારીની સત્તાઓ અથવા કાર્યોના પ્રદર્શનમાં જોઈન્ટ કમિશનર દ્વારા કરાયેલો આદેશ, અથવા પ્રિન્સિપલ ચીફ કમિશનર અથવા ચીફ કમિશનર અથવા પ્રિન્સિપલ ડિરેક્ટર જનરલ અથવા ડિરેક્ટર જનરલ અથવા પ્રિન્સિપલ કમિશનર અથવા આ સંબંધમાં બોર્ડ દ્વારા અધિકૃત કમિશનર દ્વારા કલમ ૧૨૦ હેઠળ;

(બી) "રેકૉર્ડ" માં આ એક્ટ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહી સંબંધિત તમામ રેકૉર્ડ્સનો સમાવેશ થશે અને હંમેશાં સમાવિષ્ટ હોવાનું મનાશે જે પરીક્ષા સમયે પ્રિન્સિપલ કમિશનર અથવા કમિશનર પાસે ઉપલબ્ધ હોય;

(સી) જ્યાં પેટા-કલમમાં સંદર્ભિત અને આકારણી અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલો કોઈપણ આદેશ ૧લી જૂન, ૧૯૮૮ના રોજ અથવા તે પહેલાં અથવા પછી દાખલ કરાયેલી કોઈપણ અપીલનો વિષય રહ્યો હોય, ત્યાં પ્રિન્સિપલ કમિશનર અથવા કમિશનરની આ પેટા-કલમ હેઠળની સત્તાઓ તે બાબતો સુધી વિસ્તરશે અને હંમેશાં વિસ્તરેલી હોવાનું મનાશે જે બાબતો આવી અપીલમાં વિચારણા હેઠળ ન લેવાઈ હોય અને નક્કી ન થઈ હોય.

સ્પષ્ટીકરણ ૨.- આ કલમના હેતુઓ માટે, એવું જાહેર કરવામાં આવે છે કે આકારણી અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલો આદેશ એ હદ સુધી ક્ષતિપૂર્ણ ગણવામાં આવશે કે તે મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા છે, જો પ્રિન્સિપલ કમિશનર અથવા કમિશનરના મતે,-

(એ) આદેશ એવી પૂછપરછ અથવા ખરાઈ કર્યા વિના પસાર કરવામાં આવ્યો હોય જે થવી જોઈતી હતી;

(બી) દાવો દાખલ કર્યા વિના કોઈપણ રાહત આપીને આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય;

(સી) આદેશ કલમ ૧૧૮ હેઠળ બોર્ડ દ્વારા જારી કરાયેલા કોઈપણ આદેશ, નિર્દેશ અથવા સૂચના અનુસાર ન બનાવવામાં આવ્યો હોય; અથવા

(ડી) આદેશ એવા કોઈપણ નિર્ણય અનુસાર પસાર કરવામાં આવ્યો ન હોય જે આકારણીકર્તાને નુકસાનકર્તા હોય, જે અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા આકારણીકર્તા અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિના કેસમાં આપવામાં આવ્યો હોય.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળનો કોઈપણ આદેશ તે નાણાકીય વર્ષના અંતથી બે વર્ષની મુદત પૂરી થયા પછી કરવામાં આવશે નહીં જેમાં પુનર્વિચારણા માટે

માંગવામાં આવેલો આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

(૩) પેટા-કલમ (૨) માં ગમે તેટલું હોવા છતાં, આ કલમ હેઠળ પુનર્વિચારણામાં આદેશ કોઈપણ સમયે પસાર થઈ શકે છે જે આદેશ અપિલેટ ટ્રિબ્યુનલ, નેશનલ ટેક્સ ટ્રિબ્યુનલ, હાઈકોર્ટ અથવા સુપ્રીમ કોર્ટના આદેશમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ નિષ્કર્ષ અથવા નિર્દેશના પરિણામે અથવા તેને અમલમાં મૂકવા માટે પસાર કરવામાં આવ્યો હોય.

સ્પષ્ટીકરણ -- પેટા-કલમ (૨) ના હેતુઓ માટે મર્યાદાના સમયગાળાની ગણતરી કરવામાં, આકારણીકર્તાને કલમ ૧૨૮ના પ્રોવિઝો હેઠળ પુનઃસુનાવણીની તક આપવામાં લાગેલ સમય અને કોઈપણ કોર્ટના આદેશ અથવા મનાઈદુક્રમ દ્વારા આ કલમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહી સ્થગિત રાખવામાં આવેલ કોઈપણ સમયગાળાને બાકાત રાખવામાં આવશે."

૭. આ જોગવાઈ અગાઉ આ કોર્ટ સમક્ષ અવારનવાર અર્થઘટન માટે આવી છે.

આકારણી અધિકારી દ્વારા પસાર કરાયેલા કોઈપણ આદેશ સામે વિભાગને કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ (અપીલ્સ) સમક્ષ અપીલ કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કમિશનરને આપેલી આવી સત્તા બંધારણીય રીતે માન્ય હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે.

આ કારણોસર, કલમ ૨૬૩ ઘડવામાં આવી છે જેથી કમિશનરને આકારણી

અધિકારીના આદેશમાં સુધારો કરવાની સત્તા મળે, જ્યાં આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ હોય અને તે ક્ષતિના પરિણામે મહેસૂલના હિતોને નુકસાન થયું હોય.

જોગવાઈની ભાષામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, આકારણી અધિકારીનો આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ છે અને મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા છે તેવા મક્કમ નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે કમિશનર દ્વારા યોગ્ય રીતે મનન થવું જરૂરી છે.

આમ, કમિશનર દ્વારા આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે બે શરતો સંતોષાવી જરૂરી છે, જે આ મુજબ છે:

(૧) પુનર્વિચારણા માટે માંગવામાં આવેલો આકારણી અધિકારીનો આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ છે; અને

(૨) તે મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા છે.

(જુઓ 'મલાબાર ઇન્ડસ્ટ્રિયલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ [(૨૦૦૦) ૨૪૩ આઈટીઆર ૮૩]')

૮. તે જ સમયે, આ કોર્ટે એવું પણ નિર્ધારિત કર્યું છે કે આકારણી અધિકારી દ્વારા આચરવામાં આવેલ દરેક પ્રકારની ભૂલ અથવા ક્ષતિને સુધારવા માટે આ જોગવાઈનો આશરો લઈ શકાતો નથી.

'મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા' અભિવ્યક્તિનું અર્થઘટન કરતી વખતે, એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે આકારણી અધિકારીના આદેશને માત્ર એટલા માટે

નુકસાનકારક કહી શકાય નહીં કે આકારણી અધિકારીએ કાયદામાં માન્ય એક રસ્તો અપનાવ્યો હોય અને તેના પરિણામે મહેસૂલની ખોટ થઈ હોય, અથવા જ્યાં બે અભિગમ શક્ય હોય અને આકારણી અધિકારીએ એક એવો અભિગમ અપનાવ્યો હોય જેની સાથે કમિશનર સહમત ન હોય.

(જુઓ સીઆઈટી વિરુદ્ધ અરવિંદ જવેલર્સ [(૨૦૦૩) ૨૫૯ આઈટીઆર ૫૦૨])

૯. ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જ્યાં બે અભિગમ શક્ય હોય અને આકારણી અધિકારીએ એક અભિગમ અપનાવ્યો હોય અને કમિશનરે આકારણી અધિકારી દ્વારા લેવાયેલા અભિગમ સાથે અસંમત થઈને તે આદેશ ફરીથી તપાસ્યો હોય, તો આવી પરિસ્થિતિમાં આકારણી આદેશને ક્ષતિપૂર્ણ અથવા મહેસૂલના હિતને નુકસાનકર્તા આદેશ ગણી શકાય નહીં.

કારણ સરળ છે. પુનર્વિચારણાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, કમિશનર અપીલ સાંભળતા નથી.

આ બાબત 'મલાબાર ઇન્ડસ્ટ્રિયલ કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ' [(૨૦૦૦) ૨૪૩ આઈટીઆર ૮૩] ના કેસમાં નીચે મુજબના શબ્દોમાં ખૂબ જ સુંદર રીતે સમજાવવામાં આવી છે:

"આ જોગવાઈનું એક સામાન્ય વાંચન સ્પષ્ટ કરે છે કે કમિશનર દ્વારા સુઓ

મોટો (સ્વયંપ્રેરિત) અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગ માટેની પૂર્વશરત એ છે કે ઇન્કમ ટેક્સ ઓફિસરનો આદેશ એ હદ સુધી ક્ષતિપૂર્ણ છે કે તે મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા છે. કમિશનરે બે શરતો સંતોષવાની જરૂર છે, એટલે કે (૧) આકારણી અધિકારીનો આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ છે: અને (૨) તે મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા છે. જો તેમાંથી એકનો અભાવ હોય – જો ઇન્કમ ટેક્સ ઓફિસરનો આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ હોય પરંતુ મહેસૂલના હિતને નુકસાનકર્તા ન હોય અથવા જો તે ક્ષતિપૂર્ણ ન હોય પરંતુ મહેસૂલના હિતને નુકસાનકર્તા હોય – તો એક્ટની કલમ ૨૬૩(૧) નો આશરો લઈ શકાતો નથી.

આકારણી અધિકારી દ્વારા આચરવામાં આવેલ દરેક પ્રકારની ભૂલ અથવા ક્ષતિને સુધારવા માટે જોગવાઈઓનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી, તે અંગે કોઈ શંકા નથી, જ્યારે આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ હોય ત્યારે જ કલમ આકર્ષિત થશે.

હકીકતોની ખોટી ધારણા અથવા કાયદાની ખોટી અરજી આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ હોવાની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરશે.

સમાન શ્રેણીમાં કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો લાગુ કર્યા વિના અથવા મનન કર્યા વિના પસાર કરાયેલા આદેશો આવે છે.

'મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા' શબ્દસમૂહ કલાની અભિવ્યક્તિ નથી અને એક્ટમાં વ્યાખ્યાયિત નથી.

તેના સામાન્ય અર્થમાં સમજાયું છે કે તે વ્યાપક મહત્વ ધરાવે છે અને કરની ખોટ સુધી મર્યાદિત નથી."

"એક્ટની યોજના એક્ટની જોગવાઈઓ અનુસાર ટેક્સ વસૂલવાની અને એકત્રિત કરવાની છે અને આ મહેસૂલને સોંપવામાં આવી છે.

જો ઇન્કમ ટેક્સ ઓફિસરના ક્ષતિપૂર્ણ આદેશને કારણે, મહેસૂલ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કાયદેસર રીતે ચૂકવવાપાત્ર ટેક્સ ગુમાવી રહ્યું છે, તો તે ચોક્કસપણે મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા હશે. 'મહેસૂલના હિતોને નુકસાનકર્તા' શબ્દસમૂહને ઇન્કમ ટેક્સના આદેશના પરિણામે પસાર કરાયેલા ક્ષતિપૂર્ણ આદેશ સાથે જોડીને વાંચવો પડશે અને તેના પરિણામે મહેસૂલની ખોટ થઈ છે. ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે ઇન્કમ ટેક્સ અને તેના પરિણામે મહેસૂલની ખોટ થઈ હોય; અથવા જ્યાં બે અભિગમ શક્ય હોય અને ઇન્કમ ટેક્સ ઓફિસરે એક અભિગમ અપનાવ્યો હોય જેની સાથે કમિશનર સહમત ન હોય, તો તેને મહેસૂલના હિતને નુકસાનકર્તા ક્ષતિપૂર્ણ આદેશ ગણી શકાય નહીં, સિવાય કે ઇન્કમ ટેક્સ ઓફિસર દ્વારા લેવાયેલો અભિગમ કાયદામાં અસમર્થનીય હોય."

૧૦. આ કેસમાં, ઉપર પહેલેથી જ નોંધ્યું છે તેમ, આકારણી પેઢી બે ભાગીદારો એટલે કે માતા અને પુત્રની બનેલી હતી અને એક ભાગીદારના અવસાનને કારણે આકારણી વર્ષ દરમિયાન તેનું વિસર્જન થયું હતું.

આકારણીકર્તાએ રિટર્નમાં આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન પડતર કિંમતે કર્યું હતું.

મૂલ્યાંકનની આ પદ્ધતિ આકારણી અધિકારી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી.

કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સના મતે, વિસર્જન થયેલી પેઢીના કિસ્સામાં ઉપરોક્ત પદ્ધતિ અપનાવી શકાતી નથી કારણ કે આવી પરિસ્થિતિમાં આખરી સ્ટોકનું બજાર દરે મૂલ્યાંકન કરવાનું હોય છે.

જો આખરી સ્ટોકના પડતર આધારિત મૂલ્યાંકનને સ્વીકારવાનો આકારણી અધિકારીનો અભિગમ સંપૂર્ણપણે અસ્વીકાર્ય હોય, તો કદાચ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ સાચા હતા કારણ કે આવી સ્થિતિમાં આકારણી અધિકારીનો આદેશ ક્ષતિપૂર્ણ અને મહેસૂલના હિતને નુકસાનકર્તા બને છે.

૧૧. તેથી મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે શું આ કેસના સંજોગોમાં પડતર કિંમતે આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન સ્વીકારવામાં આકારણી અધિકારી દ્વારા લેવાયેલો અભિગમ એક તર્કસંગત અભિગમ હતો.

જો તેવું હતું, તો કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટની કલમ ૨૬૩ હેઠળ તેમની પુનર્વિચારણાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શક્યા નથી.

૧૨. આ હેતુ માટે, અમે પહેલા એ.એલ.એ. ફર્મ (ઉપર જણાવેલ) ના કેસમાં ચુકાદાની ચર્ચા કરી શકીએ છીએ જેનો સંદર્ભ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સે આકારણી અધિકારીના આદેશમાં સુધારો કરતી વખતે આપ્યો છે.

૧૩. એ.એલ.એ. ફર્મ કેસમાં, આ કોર્ટે 'રામચારી (જી.આર.) અને કંપની વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ [(૧૯૬૧) ૪૧ આઈટીઆર ૧૪૨]' માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ચુકાદાની ચર્ચા કરી હતી અને ધ્યાન દોર્યું હતું કે તે કેસમાં, હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે શરૂઆતના અને આખરી સ્ટોકનું સુસંગત રીતે મૂલ્યાંકન કરવાનો વિશેષાધિકાર માત્ર ચાલુ વેપાર માટે જ ઉપલબ્ધ છે અને તે અપનાવી શકાતો નથી જ્યાં વેપાર બંધ થઈ જાય અને બંધ થયાની તારીખે વેપારની ચોક્કસ સ્થિતિ નક્કી કરવા માટે સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડનો નિકાલ કરવો પડે.

મદ્રાસ હાઈકોર્ટે એવું પણ ઠરાવ્યું છે કે એકાઉન્ટિંગ વર્ષ દરમિયાન જે ભાગીદાર ચિંતા તેના વેપારને વિસર્જન કરે છે તે પેઢીના કેસની નજીકની સમાંતર બનાવે છે જે લિક્વિડેશનમાં જાય છે.

બંને કિસ્સાઓમાં વ્યવસાયની સાચી સ્થિતિ અથવા નુકસાનની સ્થિતિ જાણવા માટે તમામ સંપત્તિઓ અને સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડ વેચવા પડશે અને તેની કિંમત વસૂલવી પડશે.

૧૪. આ પ્રક્રિયામાં એ.એલ.એ. ફર્મ કેસની આ કોર્ટની નીચે મુજબની ચર્ચા સંબંધિત બને છે:

"સતત ચાલતા વેપારમાં પણ, બજાર મૂલ્યે મૂલ્યાંકન ત્યારે જ શક્ય છે જ્યારે તે

પડતર કિંમત કરતાં ઓછી હોય; તે ચોક્કસ નથી કે શું નિયમો આકારણીકર્તાને મંજૂરી આપે છે જો તે ઈચ્છે તો આખરી સ્ટોકનું બજાર મૂલ્યે મૂલ્યાંકન કરી શકે જ્યાં તે પડતર કરતાં વધુ હોય. પરંતુ, બંને સંજોગોમાં, તે કરવાની મંજૂરી છે કારણ કે તેની અસર સમયગાળા દરમિયાન સરભર કરી શકાય છે. પરંતુ અહીં, જ્યાં વેપાર બંધ થઈ જાય છે, ત્યાં વધુ કે ઓછા મૂલ્યાંકનનું ભવિષ્યમાં કોઈ સમાયોજન શક્ય નથી".

-----

જો કે, હાઈકોર્ટ સાથે પ્રવર્તમાન બીજી બાબતોમાં આપણને નક્કરતા જણાઈ છે. મુહમ્મદ ઉસૈન સાહેબ વિરુદ્ધ એન. અબ્દુલ ગફૂર સાહેબ, એઆઈઆર ૧૯૫૦ મદ્રાસ ૭૫૮; [૧૯૫૦] ૧ એમએલજે ૮૧ પેઢીની સંપત્તિઓ અંગેના હિસાબ લેવાની રીત યોગ્ય રીતે દર્શાવે છે.

ભાગીદારીના અસ્તિત્વ દરમિયાન સંપત્તિઓનું મૂલ્યાંકન બિનમહત્વપૂર્ણ હશે અને તે રાષ્ટ્રીય પણ હોઈ શકે છે, પરંતુ વિસર્જન સમયે સ્થિતિ સંપૂર્ણપણે અલગ છે.(પાના નં. ૭૫૯ પર):

પરંતુ જ્યારે પેઢીનું વિસર્જન થાય અથવા જ્યારે કોઈ ભાગીદાર નિવૃત્ત થાય ત્યારે સ્થિતિ સંપૂર્ણપણે અલગ હોય છે.

તેના ખાતાનો પતાવટ રાષ્ટ્રીય ધોરણે નહીં પરંતુ વાસ્તવિક ધોરણે હોવો

જોઈએ, એટલે કે દરેક સંપત્તિ રોકડમાં રૂપાંતરિત થાય અને દરેક ભાગીદારનું ખાતું તે આધારે પતાવટ થાય...

સંપત્તિઓનું મૂલ્યાંકન અલબત્ત, વિસર્જનની તારીખે બજાર મૂલ્યના આધારે કરવું પડશે..."

આ તે સંપત્તિઓને સમાન રીતે લાગુ પડે છે જે સ્ટોક-ઈન-ટ્રેડ બનાવે છે.

વિસર્જનના હેતુઓ માટે હિસાબ લેવામાં, પેઢી અને ભાગીદારો, વાણિજ્યિક માણસો હોવાથી, સંપત્તિઓનું મૂલ્યાંકન માત્ર વાસ્તવિક ધોરણે જ કરશે અને પડતર કિંમતે કે ચોપડામાં દેખાતી અન્ય કિંમતે નહીં, તેમાં કોઈ શંકા નથી."

૧૫. ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે એ.એલ.એ. ફર્મ કેસનો ચુકાદો એ આધાર પર આગળ વધે છે કે પેઢીના વિસર્જન સાથે, પેઢીનો વેપાર સમાપ્ત થાય છે અને તે સ્થિતિમાં, સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન કરવાની પડતર પદ્ધતિ માન્ય નથી.

૧૬. પ્રશ્ન એ છે કે શું આ સ્થિતિ આ કેસમાં લાગુ થશે જ્યાં એક ભાગીદાર એટલે કે માતાના મૃત્યુને કારણે કાયદાના સંચાલન દ્વારા ભાગીદારી પેઢી વિસર્જિત થઈ ગઈ હતી, પરંતુ વેપાર બંધ થયો ન હતો કારણ કે અન્ય ભાગીદાર એટલે કે પુત્ર, જેણે માતાનો હિસ્સો વારસામાં મેળવ્યો હતો, તેણે વેપાર ચાલુ રાખ્યો

હતો.

આના જેવી પરિસ્થિતિમાં, સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડ સહિત પેઢીની સંપત્તિઓ વેચવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહોતો અને તેથી, સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડનું બજાર કિંમતે મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી નહોતું.

૧૭. આખરી સ્ટોકના ચોક્કસ મૂલ્યાંકનને અપનાવવાનો હેતુ 'સંપત્તિરામ વિરુદ્ધ કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ, પશ્ચિમ બંગાળ' [૧૯૫૩ (૨૪) આઇટીઆર ૪૮૧] ના કેસમાં આ કોર્ટ દ્વારા નીચે મુજબ સચોટ રીતે સમજાવવામાં આવ્યો છે:

"આખરી સ્ટોકનું બજાર દરે મૂલ્યાંકન કરવાથી આવા સ્ટોકના મૂલ્યમાં કોઈપણ વૃદ્ધિનો ચાર્જ લેવાનો હેતુ હોય છે, તેવું માનવું ખોટું છે. ન વેચાયેલા સ્ટોકનું મૂલ્ય જમા કરવાનો સાચો હેતુ તે માલની પડતરને સંતુલિત કરવાનો છે જે ખરીદી સમયે ખાતાની બીજી બાજુએ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા, જેથી બંને બાજુથી સમાન સ્ટોક સંબંધિત એન્ટ્રીઓ રદ થવાથી વર્ષ દરમિયાન વાસ્તવિક વેચાણ થયેલા વ્યવહારો જ બાકી રહે છે જે વર્ષના વેપાર પર વાસ્તવિક રીતે અનુભવાયેલ નફો કે નુકસાન દર્શાવે છે.

ટ્રેડિંગ સ્ટોક્સ ૧૯૫૯ રાખવા સાથે જોડાયેલા કમિટી ફાઇનાન્સિયલ રિસ્ક્સના રિપોર્ટની કલમ ૮ માં દર્શાવ્યા મુજબ, ટ્રેડિંગ ખાતામાં

દેખાતી સ્ટોકની એન્ટ્રી માત્ર ન વેચાયેલા ખરીદેલા માલના ચાર્જને રદ કરવા માટે છે, તે માલની પડતર રજૂ કરવી જોઈએ.

જો તે પડતર કરતાં વધુ કે ઓછી હોય, તો તેની અસર ખોટી આકૃતિ પર વેચાયા તરીકે જણાવવાની છે... આ કઠોર સિદ્ધાંતમાંથી એક અપવાદ ખૂબ જ સામાન્ય રીતે વિવેકબુદ્ધિના આધારે ઓળખવામાં આવે છે અને હવે રિવાજ દ્વારા સંપૂર્ણપણે મંજૂર કરવામાં આવ્યો છે, એટલે કે એકાઉન્ટિંગ બનાવતી વખતે બજાર મૂલ્ય અપનાવવું, જો તે મૂલ્ય પડતર કરતાં ઓછું હોય.

તે અલબત્ત તે માલ પર થઈ શકે તેવા નુકસાનની અપેક્ષા છે જે નીચેના વર્ષમાં કરવામાં આવી શકે છે, અને જો ભાવો ફરીથી વધે તો, પ્રશ્નમાં રહેલા માલની વાસ્તવિક પડતર કિંમત કરતાં વધુ નફો આભારી હોવાની અસર પણ હોઈ શકે છે (એપ્રિલ ૧૯૫૧ માં બ્રિટિશ સંસદ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા ટ્રેડિંગ પ્રોફિટના ટેક્સેશન અંગેના રિપોર્ટની કલમ ૨૮૧ માં ઉતારેલ છે).

જ્યારે અપેક્ષિત નુકસાનને આ રીતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે, ત્યારે આખરી સ્ટોકના પ્રશંસનીય મૂલ્યના રૂપમાં અપેક્ષિત નફો ખાતામાં લાવવામાં આવતો નથી, કારણ કે કોઈ પણ સમજદાર વેપારી વાસ્તવિક અનુભૂતિ પહેલાં વધેલો નફો બતાવવાની કાળજી રાખશે નહીં.

આ તે નિયમનો આધાર છે કે આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન પડતર અથવા બજાર કિંમત જે ઓછી હોય તે મુજબ કરવામાં આવે છે, અને તે હવે વ્યાપારી પ્રથા અને એકાઉન્ટન્સીનો સ્વીકૃત નિયમ છે.

આવકવેરાના હેતુઓ માટે નફાની ગણતરી સામાન્ય વ્યાપારી એકાઉન્ટિંગ સિદ્ધાંતો અનુસાર કરવાની હોય છે.

સિવાય કે અલબત્ત, આવા સિદ્ધાંતો કાયદાકીય ઘોષણાઓ દ્વારા સુપરસીડ અથવા સંશોધિત કરવામાં આવ્યા હોય, કાયદાકીય ઘોષણા દ્વારા અવાસ્તવિક નફો, એકાઉન્ટિંગ વર્ષના અંતે ન વેચાયેલા માલના સ્વરૂપમાં અવાસ્તવિક નફો અને ચાલુ રહેલા વેપારમાં અનુગામી વર્ષના ખાતામાં લઈ જવામાં આવે, તે ચાર્જમાં લાવવામાં આવતો નથી. વ્યવહારની બાબત તરીકે, જો કે પડતરથી નીચેના ભાવમાં ઘટાડાને કારણે નુકસાન થાય છે તે વાસ્તવિક રીતે અનુભવાયું ન હોય તો પણ મંજૂરી આપવામાં આવે છે."

૧૮. આ કાનૂની સ્થિતિ છે જે શક્તિ ટ્રેડિંગ કંપની (ઉપર જણાવેલ) માં પુનરાવર્તિત થઈ હતી.

૧૯. ઉપરોક્તમાંથી જે સ્થિતિ ઉદ્ભવે છે તે એ છે કે જ્યારે વેપાર ચાલુ રહે છે,

ત્યારે આખરી સ્ટોકનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે બજાર દરને અનુસરવું જરૂરી નથી કારણ કે જે કારણોસર તે કરવાનું છે તે ઉપલબ્ધ નથી.

૨૦. જ્યારે આ સ્થિતિ સ્પષ્ટ થાય છે, ત્યારે તે અનુસરે છે કે આ કેસમાં સ્ટોક-ઇન-ટ્રેડની ચોપડે કિંમત સ્વીકારવામાં આકારણી અધિકારી દ્વારા લેવાયેલો અભિગમ તર્કસંગત અને માન્ય અભિગમ હતો.

આ પરિદ્રશ્યમાં, કમિશનર ઓફ ઇન્કમ ટેક્સ એક્ટની કલમ ૨૬૩ હેઠળ તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શક્યા નથી.

૨૧. આમ, હાઈકોર્ટના ચુકાદામાં અમને કોઈ ભૂલ જણાતી નથી.

ખર્ચ સાથે અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

નિધિ જૈન

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી છે.

*This judgment has been translated using AI Tool*

=====

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા

ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.